

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ
IV Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 21–22 травня 2020 року)

У двох частинах

Частина 1



Суми
Сумський державний університет
2020

залучення в відповідальності винних осіб силами лише окремих держав навряд чи можна вважати адекватною відповіддю терористам. На порядок денний постає питання про визнання тероризму міжнародним злочином і про притягнення винних за такі діяння осіб до міжнародної кримінальної відповідальності. На перспективу виправданим кроком було б при цьому віднесення злочинів тероризму до юрисдикції Міжнародного кримінального суду.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мальцев М. Є. Протидія тероризму в умовах сучасного міжнародного права. *Young Scientist*. 2018. № 11. С. 885–888. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/11/201.pdf> (дата звернення: 13.04.2020).
2. Будеева С. В., Дегтярева Н. В. Международное сотрудничество в области борьбы с терроризмом. Вестник Забайкальского государственного университета. 2014. № 5. С. 65–71. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnoe-sotrudnichestvo-v-oblasti-borby-s-terrorizmom/viewer> (дата звернення: 13.04.2020).
3. Жалинский А. Э. Охрана национального уголовно-правового суверенитета в контексте современных международных процессов. *Право и государство*. 2006. № 6. С. 66–75. URL: <https://publications.hse.ru/articles/74330571> (дата звернення: 13.04.2020).
4. Иванов Ю. А. До питання про поняття тероризму в міжнародному праві. *Актуальні проблеми міжнародних відносин: збірник наукових праць*. 1998. Випуск 7. С. 180–190. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/viking/db/ftp/univ/apmv/apmv_2016_127_02.pdf (дата звернення: 13.04.2020).
5. Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом від 29.11.2001 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_374.

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ БОЙОВИХ РОБОТІВ У СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

Денисенко С. І.

*к. ю. н., доцент, старший викладач кафедри МЄПЦПД ННІ права
Сумського державного університету*

В наші дні людське життя має найвищу цінність, тому під час збройних конфліктів більшість держав намагаються зменшити людські втрати усіма можливими способами. На допомогу державам приходить науково-технічний прогрес, який має великий вплив як на умови ведення бойових дій, так і на розвиток військово-промислового комплексу. Одним з

результатів такого розвитку стала поява на полі збройного протистояння бойових роботів (дронів).

На даний час бойові роботи (дрони) стоять на озброєнні більшості армій світу і мають саме різне призначення. Але їх об'єднує те, що завданнями цих машин є виконання спеціальних бойових операцій, потенційно небезпечних для людини. Іншими словами, бойовий робот (дрон) – це автономний апарат, запрограмований на рішення бойових задач в небесах, на землі і на морі. Причому автономність бойового застосування бойових роботів (дронів) означає, що за ними зберігається цілком певна можливість дій без контролю з боку людини.

У ХХІ столітті рішення щодо застосування сили, під час збройного конфлікту, все частіше приймаються бойовими роботами, що працюють без втручання людини або управляються дистанційно під контролем та управлінням оператора. При цьому їх широке застосування веде до кардинального перегляду основних принципів ведення війни із врахуванням не тільки військово-технічних аспектів, але і юридичних. Це вимагає нового правового розуміння того, за допомогою яких гарантій, заходів регулювання і відповідальності буде забезпечуватись дотримання норм міжнародного гуманітарного права у збройних конфліктах майбутнього. Таким чином, можна прийти до висновку, що створення і застосування бойових роботів є досить неоднозначним питанням, який потребує правового регулювання з боку міжнародного гуманітарного права.

На нашу думку щоб розібратись у цьому непростому питанні треба проаналізувати плюси та мінуси застосування бойових роботів у збройному конфлікті.

До плюсів застосування бойових роботів треба віднести наступне:

По-перше, скорочення кількості бойових втрат серед особистого складу збройних сил;

По-друге, відсутність людського фактору при нанесенні точкових ударів. Тобто, в силу відсутності емоційної складової у бойового робота із штучним інтелектом відсутні ситуації, коли оператор, який відчуває моральні страждання і почуття жалості, не відчинить вогонь по противнику, або навпаки, в запалі ненависті та агресії відносно ворога допустить жертви, у тому числі серед мирного населення;

По-третє, підвищення якості визначення цілі та нанесення ударів по ній, що дозволить скоротити термін виконання бойових завдань. Яскравим прикладом, можуть слугувати «automaticweaponsdefensesystems», а саме, зенітно-артилерійські комплекси з автоматичною системою наведення для захисту військових кораблів від ракет [1].

По-четверте, створення додаткових робочих місць для розробки бойових роботів та введення їх у склад збройних сил. Так згідно даних, International Data Corporation об'єм

продаж роботів (дронів) різного призначення в 2018р. зріс у світі на 22,1% у порівнянні з 2017р. та досяг 103,1 млрд. долл. До 2021р. продажі піднімуться до 218,4 млрд. долл. [2].

До мінусів застосування бойових роботів треба віднести наступне:

По-перше, передача машинам з автономною системою озброєння права приймати рішення щодо життя і смерті людей виходить за межі моралі.

По-друге, можливість помилки або збою програми, а також відсутність у бойового робота (дрона) осмисленої вибіркової та пропорційної нанесення шкоди противнику створюють серйозну небезпеку та не залишають шансу для того, щоб вважати їх законним засобом ведення війни. На підтвердження цього факту можна навести приклад який стався у 1988р. з комерційним пасажирським літаком авіакомпанії IranAir. Авіалайнер був збитий ракетою SM-2MR, яка була випущена з американського крейсера Vincennes. Цей комплекс діяв повністю у автоматичному режимі, тобто він автоматично зафіксував ціль (цивільний літак із 290 пасажирами на борту), визнав її як винищувач F-14, та збив його [3, с. 15].

По-третє, існує невизначеність щодо притягнення до відповідальності винної особи в разі завдання шкоди бойовим роботом. Фізична особа (оператор), що керує бойовим роботом з дистанційним керуванням може виконувати будь-який наказ, тобто може застосувати будь-який захід насильства щодо своїх супротивників, і таким чином залишатись поза контролем не тільки супротивника, але і будь-якої третьої сторони і фактично звільняється від відповідальності. Дану особу не можна також визнавати у статусі військовополоненого або комбатанта, що приводить до порушення правил ведення війни.

По-четверте, повністю автономний бойовий робот буде вразливим щодо підміни або зламу системи його керування.

По-п'яте, застосування бойових роботів поставить під загрозу глобальну систему безпеки, оскільки такі системи можуть привести до гонки озброєнь, а також поширюватись серед суб'єктів, які не дотримуються норм міжнародного гуманітарного права [4].

Незважаючи на негативні наслідки, прийняття бойових роботів на озброєння найближчим часом є реальністю, з яким людству доведеться змиритись. Тому виникає наступне запитання, як використання бойових роботів (дронів) у військових конфліктах буде узгоджуватись з нормами міжнародного гуманітарного права (далі – МГП)?

Вперше принцип обмеження засобів і методів війни був сформульований у Санкт-Петербурзькій декларації 1868 року «Про скасування застосування вибухових і запалювальних куль» який встановлював, що «успіхи цивілізації повинні мати наслідком

зменшення, за можливістю, лих війни» та «єдина законна мета, яку повинні мати держави під час війни, полягає в ослабленні військових сил ворога» [5].

У подальшому Гаазькою конвенцією «Про закони та звичаї сухопутної війни» 1907 р. ст. 22 визначено, що «воюючі сторони не користуються необмеженим правом у виборі засобів нанесення шкоди супротивнику», також відповідно до ст. 25 «забороняється атакувати або бомбардувати будь-якими засобами незахищені міста, села, житла або будівлі» [6].

Пізніше, Додатковий протокол I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. встановив, що «в разі збройного конфлікту право сторін, що перебувають у конфлікті, вибирати методи або засоби ведення війни не є необмеженим» (п. 1 ст. 35).

Також ст.36 Додаткового протоколу №1 до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р. зазначено що: «при вивченні, розробці, придбанні чи прийнятті на озброєння нових видів зброї, засобів або методів ведення війни Висока Договірна Сторона повинна визначити, чи потрапляє їх застосування, при деяких обставинах, під заборону, що містяться в цьому Протоколі або будь-яких інших нормах міжнародного права, що застосовуються до Високої Договірної Сторони» [7].

Виходячи з викладеного вище держави, перш ніж прийняти на озброєння той чи інший вид зброї повинні попередньо впевнитись в тому, що їх застосування не буде суперечити нормам міжнародного гуманітарного права.

Особливо варто відзначити також «застереження Мартенса», яка є юридично обов'язковою нормою при розробці та застосуванні будь-яких типів озброєнь, в тому числі при застосуванні бойових роботів. Такий вид озброєння не буде сприйматись міжнародним співтовариством як дозволений засіб ведення війни, якщо він не буде відповідати гуманітарним принципам і вимогам суспільної моралі. «Застереження Мартенса» міститься в преамбулі до Конвенції про закони та звичаї війни на суші від 1899 г. Вона також була підтверджена в преамбулі Гаазької конвенції (IV) 1907 року, а також у статті 1 (2) Додаткового протоколу I. У консультативному висновку Міжнародного суду від 1996р. зазначається, що «застереження Мартенса» показало себе ефективним механізмом вирішення питань, що пов'язані з швидким розвитком військових технологій [3].

Враховуючи вищевикладене можна зазначити, що існуючих норм МГП явно недостатньо для послідовного і ефективного регулювання питань застосування бойових роботів в збройних конфліктах. Навіть стаття 36 Додаткового протоколу №1 до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., яка зобов'язує держави проводити аналіз та

оцінку нових озброєнь, вона не містить конкретних заходів щодо юридичної відповідальності за порушення цих зобов'язань, а виконання цих зобов'язань залишається на совісті кожної конкретної держави.

На даний час норми міжнародного гуманітарного права не містять визначення що таке бойовий робот та його класифікацію. Норми МГП також не регламентують питання застосування бойових роботів у якості звичайного виду озброєнь, проведення за їх допомогою розвідки та нанесення ракетних ударів.

Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що міжнародне співтовариство повинно розробити спеціальний міжнародний договір, який би регулював питання застосування у збройних конфліктах бойових роботів, закріплював їх легальний статус, а також визначав суб'єктів, які повинні нести юридичну відповідальність за неправомірні дії бойових роботів. Даний міжнародний договір може бути укладений у вигляді окремої конвенції або у вигляді додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Schmitt M.N. Autonomous Weapon Systems and International Humanitarian Law: A Reply to the Critics. *Harvard National Security Journal Features*. 2013. Vol. 4 (2). P. 23.
2. IDC: мировой рынок робототехники вырастет до 188 миллиардов долларов URL: <https://www.computerworld.ru/news/IDC-mirovoy-rynok-robototehniki-k-2020-godu-vyrastet-do-188-milliardov-dollarov>.
3. Козюлин В. Б., Грант Т., Гребенщиков А. В., Джаака Ж., Ефимов А.В., Сун С., Уорхем М. Боевые роботы: угрозы учтенные или непредвиденные. *Индекс безопасности*. 2016. №3-4. С. 86.
4. Внять призыву. Запрет боевых роботов – это моральный и правовой императив. URL: <https://www.hrw.org/ru/report/2018/08/21/325480>.
5. Санкт-Петербургская декларация «Об отмене взрывчатых и зажигательных пуль» 1968 г. URL: <https://www.icrc.org/ru/document/sankt-peterburgskaya-deklaraciya-1868-g-ob-otmene-vzryvchatyh-i-zazhigatelnyh-pul-polnyu>.
6. Конвенция о законах и обычаях сухопутной войны 1907 г. URL: <https://www.icrc.org/ru/doc/resources/documents/misc/hague-convention-iv-181007.htm>.
7. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199.